

VU Research Portal

Vriendschap wordt belangrijker

Stevens, N.L.; van Tilburg, T.G.

published in

Geron

2010

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Stevens, N. L., & van Tilburg, T. G. (2010). Vriendschap wordt belangrijker. *Geron*, 12(3), 4-7.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Vriendschap wordt belangrijker

Nan Stevens & Theo van Tilburg

Het sociale leven van oudere volwassenen is gedurende de laatste twee decennia behoorlijk veranderd als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen. Onderliggende processen bij deze veranderingen zijn individualisering en het loslaten van tradities. Er is meer persoonlijke vrijheid in de keuze van leefstijl en identiteit, en grotere persoonlijke verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen en in stand houden van een persoonlijk netwerk van sociale relaties.

MAATSCHAPPELIJKE VERANDERING

De veranderende samenleving wordt gekenmerkt door een toename van geografische mobiliteit, van beroepsmobiliteit, een toenemend aantal echtscheidingen maar ook van hertrouw en daarmee samenhangend nieuwe stieffamilies, en door een toename van het aantal eenpersoonshuishoudens. Ook zijn traditionele instellingen die vroeger voor sociale inbedding zorgden, zoals de kerk, de buurt en lokale organisaties, minder invloedrijk.

Er zijn verschillende standpunten over de gevolgen van individualisering en het loslaten van tradities voor persoonlijke relaties in het algemeen en voor vriendschap in het bijzonder. Sommigen stellen dat er meer onzekerheid is over de beschikbaarheid van sociale relaties als bron van gezelschap en ondersteuning. Het is moeilijker geworden om blijvende, betekenisvolle sociale relaties als vriendschap te onderhouden. Anderen beweren dat er meer kansen zijn voor vriendschap omdat andere relaties de functies van ondersteuning en het brengen van continuïteit niet meer automatisch vervullen.

Aangezien vriendschap per definitie een vrijwillige en flexibele relatie is, zijn vrienden bij uitstek geschikt voor het moderne leven.

Individualisering en het loslaten van tradities zijn voortschrijdende processen die groepen in de samenleving op verschillende wijze beïnvloeden. Een toename van het belang van vriendschap is tot nu toe aangetoond voor specifieke groepen zoals alleenstaanden, inclusief alleenstaande ouders, maar nog niet voor oudere volwassenen. Of de geschetste ontwikkeling ook zichtbaar is bij mensen op latere leeftijd is onderzocht in twee recente studies die gebruik maken van data van de Longitudinal Aging Study Amsterdam (LASA).

ONTWIKKELING IN VRIENDSCHAP

Eén studie vergelijkt de ontwikkeling in vriendschap als uniek relatietype binnen persoonlijke netwerken gedurende zeventien jaar (1992-2009) voor drie cohorten, namelijk volwassenen die aanvankelijk 55-64, 65-74 of 75-84 jaar zijn. Om het persoonlijke netwerk in kaart te brengen, zijn mensen gevraagd welke familieleden

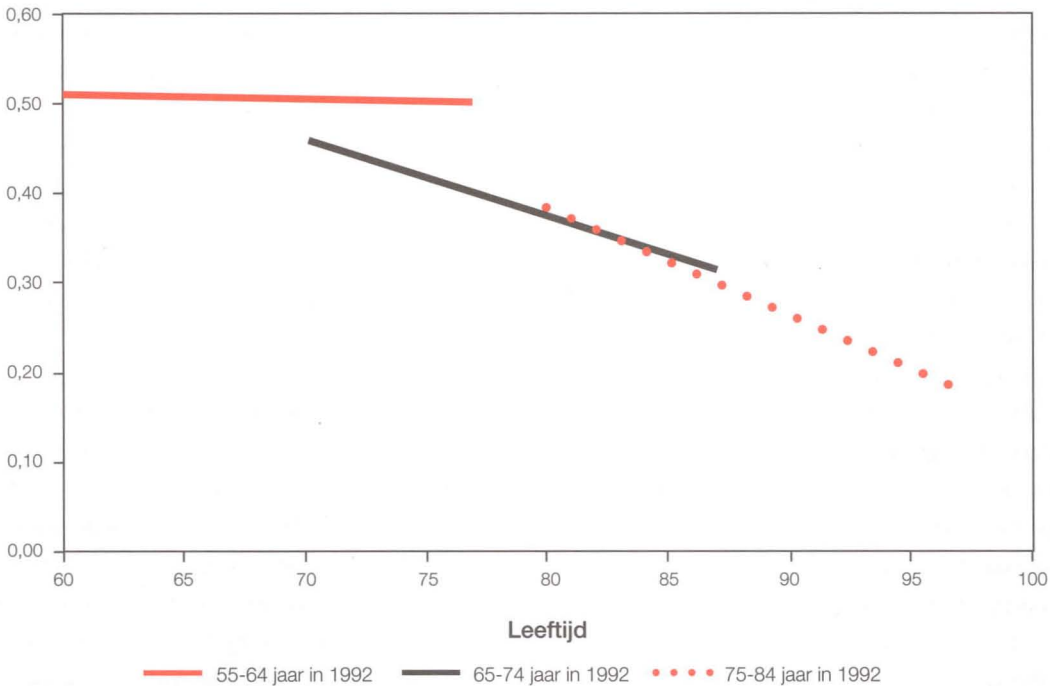
den, buren, collega's, verenigingsleden en vrienden zij als belangrijk beschouwen en met wie zij regelmatig contact hebben. Als laatst wordt naar vrienden gevraagd zodat vrienden werkelijk als zodanig door de ondervraagde ouderen benoemd en relaties zijn die niet eerder als een ander type relatie zijn benoemd. Als er minstens één vriendschap in het persoonlijke netwerk is, zijn de potentiële hulpbronnen van vriendschap beschikbaar middels een relatie die men zelf gekozen heeft.

De resultaten laten een opvallend verschil zien tussen het jongste cohort en de twee oudere cohorten in de ontwikkeling van vriendschap. Binnen de twee oudere cohorten is er vanaf 1992 een afname in het aantal mensen met vrienden in het persoonlijke netwerk. Geschat wordt dat rond de leeftijd van 70 jaar iets minder dan de helft van hen vriendschap heeft, en dat aantal

daalt tot ongeveer één op de vijf wanneer men 97 jaar is. In de jongste groep daarentegen blijft het aantal mensen met vriendschap gelijk in de periode van 60 tot 77 jaar. Iets meer dan de helft had gedurende deze periode minstens één vriendschap in het netwerk.

Als we degenen die rond 1930 geboren zijn op 77-jarige leeftijd vergelijken met degenen die rond 1920 zijn geboren, hebben de eersten ongeveer 12 procentpunten vaker een vriendschap (zie figuur 1). Het recentere cohort ouderen doet kennelijk meer moeite of verkeert in betere omstandigheden om vriendschap in stand te houden of om vriendschap die zij kwijtraken te vervangen. Wij zien dit als een signaal dat in de loop der jaren vriendschap belangrijker is geworden bij het ouder worden, in vergelijking met vroeger. Natuurlijk kan het zijn dat de afname in vriendschap vertraagd is in het jongere cohort ouderen. Vervolgstudie waarin we

FIGUUR 1 | Geschatte proporties oudere volwassenen met vrienden gedurende 17 jaar voor drie leeftijdscohorten, gecontroleerd voor geslacht, opleiding, werkstatus op 40 jaar, en beroepsniveau.

deze mensen langer volgen, zal dit bevestigen of weerleggen.

Een andere interessante uitkomst is dat vrouwen de geschetste ontwikkeling nog sterker tonen dan mannen. Meer vrouwen rapporteren dat zij vrienden in hun persoonlijke netwerk hebben bij aanvang van het onderzoek. Er is zelfs een lichte toename in het percentage vrouwen dat minstens één vriendin heeft onder het jongste cohort naarmate de tijd verstrijkt. Verder blijkt dat vrouwen hun onderlinge vriendschap langer in stand houden dan mannen. Dit kan te maken hebben met verschillen in overlevingskansen tussen mannen en vrouwen.

WERKGERELATEERDE RELATIES

In de tweede studie is nagegaan of na pensionering werkgerelateerde persoonlijke relaties worden voortgezet. Dit zijn relaties die ontstaan op het werk (met collega's) of via het werk (bijvoorbeeld met klanten of partners van collega's) en die belangrijk genoeg zijn om opgenomen te worden in het persoonlijke netwerk. Het werk is een belangrijke context voor de ontwikkeling van persoonlijke relaties. Werkrelaties geven een bevestiging van eigenwaarde en competentie in het werk en zijn ook een bron voor sociale steun en sociale integratie. Sommige werkrelaties ontwikkelen zich tot persoonlijke relaties, met wie men ondermeer vertrouwelijkheden uitwisselt. Na pensionering kunnen deze relaties belangrijk blijven voor het bevestigen van identiteit en voor de sociale integratie. De uitkomsten van eerder onderzoek laten zien dat werkgebonden relaties na pensionering vaak verloren gaan. In deze studie is nagegaan of mensen die met pensioen gaan in het begin van de deze eeuw vaker hun werkgerelateerde relaties continueren dan mensen die tien jaar eerder met pensioen gingen. De achtergrond van deze veronderstelling is dat relaties meer dan vroeger worden gezien

als persoonlijke relaties, en typische rolrelaties, zoals die met collega's, zich daardoor gemakkelijker kunnen ontwikkelen tot relaties met een betekenis buiten de context van werk. Deze relaties kunnen uitgroeien tot vriendschap, maar bestaan ook voort als relatie met een (ex-)collega zonder dat betrokkenen elkaar als vrienden beschouwen. De hypothese is dat onder recent gepensioneerden meer mensen minstens één werkgebonden relatie behouden of toevoegen aan hun persoonlijk netwerk na pensionering, dan onder eerder gepensioneerden.

De respondenten in deze studie behoren tot twee cohorten van 55 tot 64-jarigen die met pensioen zijn gegaan rond 1994 of rond 2004. Door LASA zijn zij voor en na hun pensionering ondervraagd over de samenstelling van hun persoonlijk relatienetwerk, zodat veranderingen in de periode van pensionering kunnen worden vastgelegd.

De hypothese werd bevestigd. In het cohort dat rond 1994 met pensioen ging daalde het percentage mensen met minstens één werkgerelateerd contact van 49% naar 42%. Bij de rond 2004 gepensioneerden was er een gering verschil (respectievelijk 60% en 59%). De proportie van gepensioneerden die werkgebonden contacten hebben behouden was groter onder recent gepensioneerden; ook hebben zij vaker nieuwe werkgebonden relaties aan het persoonlijke netwerk toegevoegd dan de rond 1994 gepensioneerden. In deze studie werden geen sekse verschillen gevonden.

PERSOONLIJKE KEUZE & RISICO

Beide studies tonen aan dat meer recente cohorten van ouderen verschillen van die van eerder geboren ouderen. In de eerste studie vergeleken we mensen die rond 1932 geboren zijn met cohorten die rond 1922 en rond 1912 zijn geboren. In de tweede studie vergeleken we mensen die rond 1942 geboren zijn met een cohort geboren

rond 1932. De resultaten zien wij als een signaal dat persoonlijke keuze een sterkere rol is gaan spelen bij het samenstellen van persoonlijke netwerken bij meer recente cohorten van ouder wordende mensen. Het betreft hier waarschijnlijk een geleidelijk verlopend proces waarvoor niet een specifiek omslagpunt is aan te wijzen.

Een voor de hand liggende verklaring voor de resultaten van het onderzoek is dat opleiding, arbeidsparticipatie en beroepsniveau, oftewel factoren die samenhangen met meer keuzes kunnen maken in persoonlijke relaties, zijn toegenomen in recentere cohorten. Dat is in de eerste studie nagegaan en blijkt ook het geval te zijn, al blijft het cohortverschil na controle voor deze factoren bestaan. Dat wijst op ook andere oorzaken. De meer recente cohorten waren rond de 40 en 30 jaar oud in de jaren 1970, een tijd dat de samenleving sterk aan het veranderen was. De jongste cohorten zaten toen meer in de fase van opbouw van hun gezinsleven en maatschappelijke carrière, en hebben mogelijk meer overgenomen van de maatschappelijke veranderingen dan de oudere cohorten, toen rond de 50 en 60 jaar oud. De laatste categorie was al gesetteld, of zat dicht tegen het pensioen aan en de kinderen waren veelal uit huis.

Waar keuzevrijheid een overwegend positieve connotatie heeft, is ook een kanttekening op zijn plaats. Het belang van opleiding en status van het werk voor het reguleren van persoon-

lijke relaties in de moderne samenleving geeft aan dat met name laag opgeleide ouderen sociaal kwetsbaar zijn. Ook personen van wie familiebanden verzwakt zijn, bijvoorbeeld door echtscheiding, zijn kwetsbaar omdat zij minder kunnen rekenen op vanzelfsprekende betrokkenheid van familieleden. Deze groepen ouderen zijn aangewezen op hun persoonlijke vermogens om hun steunnetwerk te organiseren, waartoe zij beperkte mogelijkheden hebben. Bij een sociale welvaartsstaat met minder gegaande voorzieningen, lopen zij het risico in de knel te raken.

LITERATUUR

- Allan, G.A. (2001). Personal relationships in late modernity. *Personal Relationships*, 8, 325-339.
- Cozijnsen, R., Stevens, N.L. & Van Tilburg, T.G. (in press). Maintaining work-related personal ties following retirement. *Personal Relationships*.
- Stevens, N.L. & Van Tilburg, T.G. (in press). Cohort differences in having and retaining friends in personal networks in later life. *Journal of Social and Personal Relationships*.
- Tilburg, T.G. van & Thomése, G.C.F. (2010). Societal dynamics in personal networks. In D. Dannefer & C.R. Phillipson (Eds.), *The Sage handbook of social gerontology*. London: Sage, 215-225.

OVER DE AUTEURS

Nan Stevens is bijzonder hoogleraar Toegepaste Sociale Gerontologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam en hoofddocente Psychogerontologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Theo Van Tilburg is hoogleraar Sociale Gerontologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.